

Bagtlylyga GIDEN ÝOL

Umumy durýgy tarapyndan kabul edilen bagly ýaşamagyň depderçesi.

KIME: _____

KIMDEN: _____

BU KITAPÇANY NÄHILI ULANMALY?

*E*lbette siz özünüziň
tanyşlaryňyza ve dostlaryňyza kömek etmek
islärsiniz.

Daşluktaky bir adamyň hereketleri sizi täsir
edipbiljek birini saýlaň.

Ön bukynyň üstüne öz adyňyzy ýazyň.

Öz adyňyzy ya - da peçatyňyzy bukyň ikinji
setirine yazyň.

Adamy depderçe bilen tanyştyryň.

Adamyň okamagyny sora.⁰ Siz onyň başgalaryň
görmeginden gorkup ya - da gorkmadyny öwrenip
bilersiňiz.

Bu depderçäniň bir näçe nusgasyny beriş emma
öz adyňyzy üstüne yazmaň: başga adamyň öz
adyny yazmagyny islän. Bu nusgalary ol adamyň
durmuşynda kim bar bolsa olara sovgat etmesini
soraň.

Bulary etmek bilen öz yaşaýşyňyzy ve
başgalaryň yaşaýşyny berkidip bilersiňiz.

*Bu ýol size we başglara howpsyz we
bagtly ýyşaýyş üçindir.*

---

0. sözler, kawagtlar bir näçe manylara gelip bilýärler. Gözkezmedäki ähli sözler diňe bu
kitapdaky ulanylyş şekline görä manylary berlendir. Eger bilmeyän sözüňiz görkezmede ýok
bolsa onda ony has gowy sözlükden öwreniň. Eger şeýle etmeseňiz ýalňys düşüniş bilersiňiz
we käbir sözleri manylandyryp bilmersiňiz.

NÄME ÜÇİN SİZE BU KITABY BERDİM

Siziñ yaşaýsynyň¹ meniñ üçin möhimdir.

BAGTLYLYK²

*D*ogry bagtlylyk ve begenç bahalydyr.

Eger birisi ýaşamaýan bolsa hiçbir begenç ve bagtlylyk alyp bilmez.

Garma garyşyk³, abraýsyz ve köplenç ölümsüz⁴ jemgiyette ýaşamak kyndyr.

Herbir raýat ve topar yzadan nähili lezzet ve azatlyk duýýan bolsa durmuşdan hem şony gözleýär.

Siziñ öz yaşaýsýňyz daştöwerigiňizdäki başgalarynyň ýaman hereketleri netijesinde howp aslyna düşüp biler.

Siziñ öz bagtyňyz başgalarynyň awraýsyz ve terbiýesizliklerinden ýüzünden tragediýa ve gam gussa öwrülüp biler.

Men size aslynda beýle ýagdaýyň bolýandygyny bilýärim. Beýle ýalňyşlyklar biriniñ yaşaýsyny azaldýar ve bagtyna zyýan beryär.

---

1. **ýaşasýsnyň**: diri galmagy başarmak: Diri galmak üçin erjeşik, aýatda bar boluşyn dowam etdirmek.

2. **bagtlylyk**: bagt: Iň şadyýan pursat, bar gussalary unutdyran ýylgyrys; hörpünden turjak waka ýüze çykan pusady.

3. **garyşyk**: garym gatym. Bar zadyň bulam-bujar bolan wagty.

4. **ölümsiz**: ruhypesli: eden işiň oňuna bolamadyk wagty ruhdan düşmek. Garma garyşyk, abraýsyz ve köplenç ölümsiz jemgiyette ýaşamak kyndyr.

Siz başgalar üçin mühimsiňiz. Siz diňlenilýärsiniz. Siz başgalary täsir edip bilersiňiz.

Başgalaryň bagtý ve bagtsyzlygy siziň üçin möhimdir.

Köp bir azarsyz bu kitaby ulanyp siz olara ýaşamaga ve bagtly durmuşa alyp barmagyna kömek edip bilersiňiz.

Bu ýerde hiçkim size bagtly boljagyňyza kepil bolanok, ýaşamagyň mümkinçiligini ve bagtlylygyňyzy köpeldip biler. Ve olaryňky bilen siziňki hem köpeler.

*Az gorkunç ve bagly ömre alyp barýan
ýol siziň öz güjüňizde.*

1. ÖZİÑIZE GOVY SEREDİÑ

1 - 1. **Siz kesel wagtyñyz öziñize govy serediñ.**

Adamalar kesel wagty bulaşýan bir kesel bolsa - da olar özlerini çetleşdirmeyärler ya - da gerekli bejergileri gözlemeyärler. Bu seni töwekgelçilikli ýagdaýa goýup biler muny aňsatlyk bilen görüp bilersiñ.

1 - 2. **Öz bedeniñi tämiz tut.**

Adamlar köplenç kadaly bir şekilde suwa düşmeyärler ya - da ellerini ýuwmayarlar. Ol seni töwekgelçilikli ýagdaýa sokup biler. Seniñ adamlara suwa düşmegini ya - da ellerini ýuwmagyny aýtmaga hakyñ bardyr. Adamalaryñ işlän soň ya - da beden terbiýeden soň kirli bolmagy gaçynylymazdyr. Hemme zattan soň olary arasalattyr.

1 - 3. **Öz dişleriñi gora.**

Eger birisi özünüñ dişini her nahardan soň ýuwsa, ol adam diş agrysýndan hiç horlyk çekmejeği ansatlyk bilen aýdylyp biler. Bu ve her nahardan soň sakkyç çeynemek başgalarynyñ agyz kesellerden ve erbet yslardan goramaga çenli gider. Başgalara hem bulary buýuryñ olar hem dişlerini gorasynlar.

1 - 4. *Düzgün iýiň.*

Düzgin imitlenmeýän adamalar saňa ya - da özlerine peýdasy bolmaz. Olarda az güji bardyr. Olaryň käwat kesel taplanlydyr. Olaryň kesel bolmagy aňsatdyr. Düzgin bir şekilde iýmek üçin täsin bir diýetalary iýmek gerek däldir.

1 - 5. *Dynç al.*

Köplenç käbirleri gerekli ukydan az ýatmaly bolýarlar, kişiniň köplenç edýän ýalnyşynyň biri bolan düzgin uky almamak başgalarynyň jepa çekmegini sebäp bolup biler. Ýadaw adamalar keýkertli däldirler. Olar ýalnyşlar edip bilerler. Olar bedbagtlydyrlar. Haçan - da olaryň kömegi gerek wagty işiň hemmesini dine seniň üstüňe zyňyp bilerler. Ol seni töwekgelçilikli ýagdaýa goýar. Düzgün uky almaýanlara düzgin uky almagyna zorla.

2. MAÝDAL⁵ BOL

2 - 1. *Ziýan berýän dermanlary ulanmaň.*

Derman ulanýan adamlar hemişe önündäki dünýäni görmeyärler. Olar dogrydan hem *aňyrda* dälidirler. Uly ýollarda, tötänden hem bolsa, öýde, olar size köp zyýanly bolup biler. Adamlar ýalňyşlyk bilen olaryň “gowy aňlaýaňdygyny” ýa-da “gowy hereket edýändegini” pikir edýärler emma olar dermanlary ulanan wagty “diňe bagtly” bolarýalar. Bu bir özüňi aldamakdyr. Ír ýa-da giç dermanlar adamyň bedenini ýok eder. Adamlaryň dermanlary almakdan ala goýuň. Olar bulary eden wagty dermanlary goýmaga kömek ediň.

2 - 2. *Sehoş ediji içgilerden uzak duruň.*

Alkogol ulanýan adamlar hüşgär bolmaýarlar. Özlerini hüşgär pikir edýälerinde hem olar onyň sebäbi bilen ukybyny yitirýärler. Alkogol medisina kábiri gymmady bardyr. Ol has köp ulaldyrylypdyr. İçgili birisine maşyn sürmegini ya-da uçarda sizi uçurmagyna rugsat bermäň. İçgi kábirleriň janyny alýar. Alkogolly içgileri üçin rugsat bermäň, ýogsam erbet netijeler doguryp biler we ölüme sezewar bolup bolup bilerler. Alkogolly içgileri başgalaryna-da içirmejek boluň.⁶

Ýokardaky berilen nokatlary biri göz önüne alanynda has köpräk bedeni bir keýp alar.

5. **maýdal:** ähtibarly; arzuwlar etmegin ýerine ýagdaýyna görä hereket etmek.

6. **boluň:** önüni kesmek; birini bir iş etmesinden saklamak. Ruhdan düşürmek.

3. WADA BERIJI⁷ BOLMAÑ

*M*illet öz geljegini çagalar we maşgalalar bilen dowam etdirýär. Bu jynsy birleşme bilen amala aşyrylýar. Jynsy birleşme bilen köp lezzet we bagtlylyk alynyp biler: tebigat ony millet dowam etsin diýip niýetlendiripdir. Emma, dogry ýerde we dogry mukdarda ulanylmasa onuň jerimesi we jezasy agyr bolar: tebigat ony şonuň ýaly meýilleşdiren bolmaly.

3 - 1. Jynsy ýoldaş ynamdar bolyň.

Jynsy ýoldaş (erkek ya-da zenan) ynamdar bolmadygyňyz wagt onuň ýaşayyş güjini azaltdar. Taryha we gazetlere garanyňyzda ynamsyzlygyň ýol açan gazap duýgulary bilen amala gelen wakalar bilen garşylaşyp bilersiňiz. “Gönä” şeytanyň gazyjysydyr. Gysgançlyk ve kast uly döwdür: bir adam haçan ýatjagyny bilmeýär. “Medeni bolmak” we “öwrenişen” we “düşünüşli” bolmak hemmesi gürlenmegi örän gowdyr; bozylan ýaşayşy hiçbir gürlleşme oňaryp bilmez. “Günä duýgysy” çorbanyň içindäki ýa-da arkasyndaky aýna ýaly kesgir bir pyçakdyr.

Ýene - de saglyk soragy bardyr. Eger jynsy ýoldaş ynamly bolmasaňyz, kesel boly bilersiňiz. Gysga bir wagt içinde, jynsy keseller control

---

7. **beriji**: loly; her önýeten bilen yatyp turyan.

edilýär diýilip aýdylýarty. Emma bu häzir şeýle däl. Häzirler beýle keselleriň dermanlary ýokdyr.

Jynsy terbiýesizligiň problemalary täze däldir. Güçli bir din bolan Buddizm Hyndystanda on ýedinji asyrdan ýok bolup gidipdir. Öziniň taryhçylaryna görä olaryň meçitlerinde jynsy babatda önüne gelen bilen ýatmak sebäp bolupdyr. Has bir medeni şekilde aýtsak guramalarda, söwdada ýa-da başga ýagdaýda jynsy babatda önüne gelen bilen ýatmak has giňeleýin bolanda guramanyň ýetersizligini group bileriz. Gürrüňler has medeni bolup biler emma ynamsyzlyk maşgalalary bölýär.

Şu wagtdaky zorlama durmuş boýy dert bolup biler. Daş töweregiňizdäkileri haýran galdyryň and özüňiziň saglygyňyzy we lezzetiňizi goraň.

*Jynsy birleşme bagtly bolmak we lezzet üçin
uly bir ýoldyr. Ynamly we terbiýeli bir şekilde
bolanda hiçbir ýalňyşlyk ýokdur.*

4. ÇAGALARYŇYZY SÖÝÜŇ WE KÖMEK EDIŇ

*B*ugünki çagalar ertiriň medeniýeti boljak. Bugün bir çagany dünýäýa getirmek birini gaplanyň kepesine goýmakdyr. Çagalar daş töweregi⁸ bilen başy çykamaz we olaryň hakyky bejerisi ýokdur. Olar muny başaryp bilmegi üçin söýgi we kömege mutaçtyrlar.

Bu çekeleşik üçin inje bir meseledir. Çagalary ene atasy ýaly ýetiştirmek ya - da ýetiştirmemek üçin ençeme teoriýalar bardyr. Eger birisi muny ýalnyş etse örän köp dert ýaşap biler we birisi özünüň durmuşyny kynlaştıryp biler. Käbirleri çagalary öz ýetişdirişi ýaly ýetiştijek bolýarlar, käbirleri bolsa onyň tersini etjek bolýarlar, käbirleri bolsa çaganyň özi tarapyndan ýetişmeli diýip piker edýärler. Bularyň hiçbiri üstünlüğe barar diýip kepil bolup bilmez. Soňky metod materialistleriň⁹ pikiridir. Olaryň pikri boýunça çaganyňulalmasy milletiň gelişme¹⁰ taryhy bilen paraleldir; bir täsin şekilde çaganyň nerwleri wagtyň geçmegi bilen ösýär,¹¹ ýaşynda yetginjek ýaly hereket eder. Bu teoriýa subut edilmedik bolsa - da ol käbir ýaltalaryň ulanyp populýarlyk ele geçirendir. Jenaýatçy toparyň nerwleri nädip

---

8. **töweregi:** daş-töwerek; birini ya-da bir ýeri gurşap alan töweregi. Biriniň içinde ýaşayan mekany. Bir adamyn yakyn garyndaşlary ýa-da ony gorajak güýji.

9. **materialistleriň:** dine fizika kanunlaryna ynanyň we görmedigiňe ynamsyzlyk.

10. **gelişme:** ähli haýwanlar we ösümlikleriň ýeke sada bir jisimden döräp, töweregine görä täze şekile gowuşyandyklary bardaky köne bir toslama degişli.

11. **ösýär:** ahlak; ahlak taýdan dogry hereket etmäge gutbaty çatmak; ya-da şeýle düşüňip dogry kararlar bermek.

bolsa - da kämillenmändir. Ol medeniýetiň gelejegini ya - da seniň köne ýaşlaryňa seretmez.

Çaga azajyk boş tahta ýalydyr. Eger ýalňys zatlara aňyra ýazsaň, saňa ýalňys zatlar aýdar. Emma, tahta meňzemän, çaga ýazmaga başlap biler: çaga öň name ýazylan bolsa ony ýazjak bolýar. Bu problema garyşkdyr. Muňa sebäp käbir çagalar topara ylymly bolup dogýarlar, käbirleri däli bolup dogýarlar we bugünlerde käbirleri derman tirýagi bolup dogýarlar: emma bular köplenç az görünýändir.

Çaga diňe gurjak alyp bermek we olary olar bilen bogmak ya - da olary goramak: soňy erbet bolup biler.

Çagany yetiştirmänkä yetiştirjek adam çaganyň näme bolup yetiştirjegini kellesine goýmaly. Bu birnäçe ýollar bilen amala äşyrylyp biler: a) çaganyň öz güji name bolmaga ýetýän *bolsa* we doguluşunda nämä ukyply bolsa soňa göre yetiştirilmeli; b) çaganyň çyndanam näme bolup ýetişesi gelýär; c) çaganyň yetiştirýän onuň name bolup ýetişmesini isleýär; d) elindäki mümkinçiliklere görä. Yöne ýattan çykarmaň bularyň hemmesi bolsa - da çaga öziň güjine daýanýan wagtyňa çenli ya - da ahlakly bolana çenli gowy ýaşap *bilmez*.

Nämede bolsa biriniň çaga üçin yzgydy, ýatta çykarmaň eger çaga ýaşamak ýoly üçin ýaşama güji ýerinde bolmasa uzyn wagtda çaga oňat ýaşap bilmez. Çaga üçin nädogry gidende bu hiç hili betbahlyk däl: häzirki jemgyýet üçin çaga tikiň - ediyändir.

Eger bu kitabyň mansyny¹² düşündürüp bilseňiz we razy edip bilseňiz çagaňyza örän köp kömek edersiňiz.

Aňsat işlerligi name diýseňiz çagaňyň dosty bolmagy synanşyň. Çaganyň dostlara zerurlygy dogrudyr. Çaganyň kynçylyklaryny tapmaga synanşyň we çüzümünü bozman çaganyň kynçylyklaryny çüzmäge kömek ediň. Olary synlaň - bu balalar için hem ýüz tutulup biler. Çagalaryň durmuşy hakynda name aýdýandygyny diňläň. Kömek etmegine *razy boluň* - eger bolmasaňyz olar mejburiýetleriniň¹³ duygusy bilen ezilerler.

Bu ýol bilen baglylyga baran ýoly düşünmegine we razy bolmagyna ya - da bu ýolyň yzyndan gitmegine kömek etseňiz çaga üçin köp peýdasy bolar. Siziň we çaganyň ýaşayşyna uly netije berer.

Çaga söýgisiz gowy hereket etmez. Köp çagalar munuň bereketini görýärler.

*Çaganyň balalykdan ýetginjiligene giden
bagtly ýolda bolmagy söýgi ýolundan we
olara kömek etmekden geçer.*

---

12. **mansyny**: önünde goýan öz prinsipiniň esasy kanunlary.

13. **mejburiýetleriniň**: mejbury suratda hereket etmek, biriniň amanadyny tabşyrmak.

5.ÖZ ENE-ATŇYZY HORMATLAŇ¹⁴ WE KÖMEK EDIŇ

Çaganyň düşüňüşü boyunça ene-atalary käwagt kyn düşüňülüp bolýar. Nesiller arasynda tapawudlar bardyr. Emma dogrysyny aýdsak muňa bir päsgel bermez. Bir adam gücsüz wagty bahanalar we ýalanlar bilen birini gysgaja almak bir saptyr.

Çagalar öz tapawudlaryny ýaraşdyрма bilen çözülip *biliner*. Hiçbir atyşma başmaňka, biri onuň bilen iň azyndan gürleşip biler. Eger çaga dürüst we aýyk sözlü bolsa kömek edilip bilmez emma şikaýata barylyp biler. Eger iki tarap hem düşüňüşüp we razy bolup biljek bolsa ara ýol tapylyp¹⁵ biler. Bu hemişe başgalary üçin kynrak emma hiç bolmasa bir adam edmäge synanyşmaly.

Hiçkim şuny ýadyndan çykarmasyn ene-atalar hemişe öz çagasyna oňat zatlar bolmagyny güçli isleýärler we çaga üçin iň onadyny etjek bolýarlar.

Çagalar ene-atalaryna ýetişdirenine borçludurlar - eger ene-atalar şeýle eden bolsa. Şol bir wagtda käbir ene-atalar şeýle garaşsyz bolýarlar welin mejburiýetde hiçbir garşylyk kabul etmezler, emma wagtyň geçmegi bilen öz ene-atasynyň zyzndan seretmeli wagty geljegi bir dogrudyr.

---

14. **hormatlaň**: sylaşyk; birine gadyr goýmak; mylaýym we gadyrly daramak.

15. **tapylyp**: ylalaşyk; haýsy-da bolsa bir mowzuk hakynda bir bilen ylalaşmak.

Hemme zada garşy bir adam ene - atalary olaryň
dine birdigini ýatlamalydyr. We ol olary sylamaly
we kömek etmelidir name bolsadam.

*Bagtlylyga barýan ýol ene - atalary bilen
gowy aragatnaşygy saklaýan ya - da
getirenlerini içene alýar.*

6. GOWY MYSAL¹⁶ TAPYŇ

*B*irini täsir¹⁷ edýän ençeme adamlar bardyr.
Täsir¹⁸ gowy ýada erbet bolup biler.

Eger kim bolsa - da biri bu nesihatlary berjaý
edýän bolsa gowy bir mysal görkezýär.

Başgalarynyň name aýtmasyna seredmezden ol
kömek edip bilmez emma täsir edip biler.

Sebäbi sen olara zarar ýetiripbiljegiňi ya - da
olaryň soňyny getirjegiňi pikir edýändikleri üçin
her kim bolsam biri seni öňüňi kesjek bolýar.
Çuňňur içinde bolsa olar seni sylaýar.

Seniň öz ýaşayşyň uzyn wagtda gowurak bolup
biler sebäbi seniň täsiriň aşagynda galanlar saňa az
zyýan bererler. Başga peýdalaram bar.

Seniň edipbiljegiň täsirleri az görme bu zatlary
nyhtamak bilen we gowy mysal bolmak bilen sen
oňa ýetip bilersiň.

*Bagtlylyga baryňan ýol başgalara gowy
mysal bolmak bilen geçer.*

---

16. **mysal:** mysal; biri bir zat hakynda saňa görelde bolsa. Aklyňa gelip biljek şol zady iň takyk
we çalt düşündirýän meselem.

17. **täsir:** birine sözüň geçmegi.

18. **Täsir:** netije berýan tanyşlyk.

7. DOGRYLAR¹⁹ BILEN ÝAŞAÑ

Ýalňyş bilgiler biriniň akylsyz ýalňyşlyklara itipbiler. Ol birini dogry bilgileri ýutmagyna hem sebäp bolup biler.

Bir adam bar bolma problemalaryny dogry bilgiler bar wagty çözüpbiler.

Eger ýanyňyzdakylardan birisi oňa ýalan aýdýan bolsa ol ýalňyş edip biler we onyň ýaşayşy güji azalypbiler.

Ýalňyş bilgiler birnäçe ýeden gelip biler: akademik, jemgyýetden, kespden.

Köpleri seniň olaryň soňuna deň gelip biljek zatlara ynanmagyňy isleýärler.

Seniň üçin name *dogry* bolsa ol dogrydyr.

Hiçkim seni sendäki bilgileri zorlamak we olara ynanmagyňy buýruk bermäne haky ýokdur. Eger seniň üçin dogry däl bolsa bu dogry däldir.

Öz ýolunyz bilen pikir ediň özüňiziň dogry pikir edýäniňiz zady kabul ediň başgalaryny unudyň. Birisiniň ýalanlary²⁰ bilen ýaşamaktan erbet bahtsyzlyk ýokdur.

---

19. **dogrylar:** hakykat: bir zat hakynda delilini bilip we ýüregiňe güman gitmese, onun dogrylygy hakynda güwä geçip bilerçe ynanmak.

20. **ýalanlary:** yalan: bir zat hakynda aýdylan nadogry söz.

7 - 1. *Zyýanly ýalanlar aýtmaň.*

Zyýanly ýalanlar gorky, hyýanat we bahyllygyň önümüdür. Olar adamlary çäresizlige itip biler. Olar durmyşy bozup biler. Olar hem aýdýan hem - de nyşan bolan üçin gapana menzeş hallary meýdana getirip biler. Adamlararasý we jemgyýet garma garyşyga netijä itip biler. Uruslaryň köpisi zyýanly ýalanlardan başlady.

Biri olary orta çykarmagy we olary ret etmegi öwrenmeli.

7 - 2. *Ýalnyş şaýatlardan jepa çekmäň.*

Ýalan kasamlar ya - da dogrylamalar üçin pikir ediji jerimeler bardyr. Onuň ady “ýalan ýere kasam etmekdir”: onuň agyr jerimleri bardyr.

*Baglylyga baran ýol dogry
ýolundan geçýär.*

8. ÖLDÜR MÄÑ²¹

Köp milletler iñ könesine çenli öldürmäni gadagan edipdirler we agyr jezalandyrypdyrlar. Käwagt bu giñişleýin aýdylypdyr, “Sen öldürmeli däldirsini,” soňky terjimesi bolsa “Ganhor bolmalydäldirsini” diýip tapylypdyr.

Ganhor we *öldürmek* arasynda pikir ediler ýaly köp tapawud ýokdyr. Özüni goramak daşynda öldürmek bütin dünýäde gadagandy; ol çagany sokjak ýylan bilen göreşmek üçin kanunsyz edildi, ol gök önüm diýetasyna ýaryşyna itip biler. Öldürmelere garşy galdyrylan bütin kynçylyklary göz önüne getirip bilýändigini men bilýärin.

“Ganhorluk” tutuşlaýyn başga bir zat. Manysy boýunça ol “bir adamzadyň başga birisini (ya-da birnäçesini) kunusyz öldürmektir, özäm önünden hyýanat bilen edilen bolsa.” Bu ýaragly döwürde bir adamy öldürmegiň aňsatlygyny biri group biler. Tötänleýin hem bolsa jan alan birisi biriniň ya-da birisiniň maşgalasynyň ya-da dostlarynyň marhamaty bilen bar bolmaly däl.

Ganhorluk jemgyýetdäki iñ uly biriňiligidir gadaganlygyň we ýamanlygy ýamanlyk bilen garşy bermegi dine jepa çektirer.

Ahmak, şeytan we däli dogry we kellesindäki problemalary ganhorluk bilen çözüär. We olar muny hiçbir sebäpsiz edýändigini bilinýär.

---

21. **öldürmäñ:** jenaýat: adam öldürmeklik, hyýalyňa düwüp isleg bilen adam öldürmeklik.

Bu haýbady gowulap biljek bir programa tapmaly we ony itmeli. Seniň öz ýaşayşyn muňa bagly bolup biler.

*Baglylyga giden ýolda dostlaryňy,
maşgalaňy öldürmek ya - da özüniň
öldürülmegiň ýatmaýar.*

9. KANUNSYZ HIÇBİR ZAT ETMÄŇ

Kanunsyz hereketler resmi düzgünler we kanunlar tarapyndan gadagan edilendirler.

Olar düzgün edijiler, kanun goýygy bedenler we sudýalar tarapyndan goýulýar. Olar köplenç kanun kodekslerinde ýazylandyr. Gowy jemgyýetlerde olar neşredilendir we köplenç bilinýändir. Bulutly bir jemgyýetde birisi adwokat bilen maslahatlaşmalydyr ya-da olaryň hemmesini bilmäge öwredilen bolmaly; beýle jemgyýet birisine “ýok kabul etmek kanunlary bozmak üçin bahana dälendir” diýip aýtmaly.

Jemgyýetiň ýaş ya-da garry her bir agzasy “kanunsyz hereketiň” nämedigini bilmelidir. Adamlara sorap bolar, kitaphanalar munuň üçin bardyr we aňyrdan seredilip biler.

Käbir “kanunsyz hereketler” “uka git” ýaly tötänden hereketler ýaly dälendir. Eger kanunsyz bir herket edilende sud ýa-da döwlet tarapyndan jezalandyrylyp biler: döwlet erkany²² (propaganda) tarapyndan dermanlandyrylyp²³ (pilloried) biler, gowulaştyrylyp we türmä-de sokulup biler.

Eger biri kiçi ya-da uly bir kanunsyz hereket edende döwlet tarapyndan hüjüm edilip biler. Eger

---

22. **erkany**: propaganda: idea ýaýratmak, öz bähbidiň üçin maglumat ya-da gürrüň ýaýratmak. Teleýaýlym ya-da radio arkaly bir maksatly idea ýaýratmak. Ýalan pikirler, ýalan maglumat bilen mäheldäniň raýyny öz tarapyňa çekmek. Halky ýalňyşmaga sezewar etmek. Propagandist: propaganda ýaýratýan adam ýa-da topar.

23. **dermanlandyrylyp**: masgara etmek; nadogry hereketini halka äşgär edip masgaralamak.

biri kanunsyz bir hereket edende hiç tapawudy ýok tutulan ýa-da tutulmadyk bolsa biriniň goranmagy azalandyr.

Herbir hereket islenilen wagty köplenç kanunly ýollar bilen edilip biliner. “kanunsyz” ýol howplydyr we wagt ýitirme gysga ýolydyr. Eger kanunsyz hereketleri göz önüne alynanda peýdalary kän bir deger ýaly dälidir.

Döwlet ýa-da hökümet piker edmeýän bir maşyn ýaly boljak bolýär. Ol bardyr we kanunlar we kodeksleriň üstünden işlär. Ol öz kanallary bilen kanunsyzlygy ýok etmäne serenjanlanandyr. Ol kanunsyz hereketlere²⁴ duşman we kanunlara garşy gatydyr.²⁵ Kanunlaryň ýüzünde we kanunlaryň kodekslerinde dogrylyk ya-da ýalňyşlyk diýip bir zat yok diýip sanamazlar. Diňe kanunlary sanarlar.

Eger sen kanunsyz bir hereket edýän diýip göz önüne gelende ýa-da göreňde, sen ony azaldar ýaly eliňden gelenini etmeli. Diňe topary däl ozonede zerar ýetirip bilersiň. İşýeriniň buhgalteri kitaplarda ýalňyşlyk edýär: name bolsada işýeri köp zyýan görüp biler we sen işiňi ýitirip bilersiň. Beyle mysallar biriniň öz ýaşaýsyny köp mukdarda täsir edip biler.

Kanunlara bagly bir toparyň bir bölegi bolanyň soň kanunlaryň çap edilmegine islän. Ol topara ýüz tutulan kanunlary kanuny we politik ýollar bilen anyklyk edilmegine kömek ediň. Kanun önünde

---

24. **hereketlere**: açgöz: zatdan doýmaýan, kanagat bilmez mähirsiz, yüreksiz, wyjdansyz.

25. **gatydyr**: dikdüşdi: kyn düşünýän, diýenini etmeýän; başga pikirleri kabul etmeýän, öz diýeni bilen hereket edýän boýnyýogyn gödek.

hemmelerini deňdigini nyhtaň: öz wagtyňyň we ýeriniň aristokratlaryň²⁶ zulum²⁷ günleri adam taryhynyň iň uly bir jemgyýet öňe gidişidir we gözden gaçyrylmaly däldir.

Görüşüňüz ýaly çagalar we adamlaryň köp bilgili bolup “kanunly” we “kanunsyz” arasyndaky tapawudy bilýärler we başgalarynyň ögrenmegine kömek edýärler.

*Baglylyga giden ýolda tapylmagyň
gorkysy ýokdyr.*

---

26. **aristokratlaryň:** aristokratiýa: käbirlerine aýratyn berlen doly hak bilen döwlet dolandyryşy, baýlar ýa-da ýokary wezipeliler; ýokary synpyň adamlary tarapyndan goýlan umuma ýüzlenýän kanunlar; şeýle synlaryň maşgalasynda doglanlar hem halk üçin kanun döretýärler, ýöne özüleri üçin däl, sebäbi olar üçin kanun ýok.

27. **zulum:** totalitar: zor we gödek güýç ulanmak; zalymlyk, ejizeganymlık.

10. BITIN ADAMZAD ÜÇİN GURULAN WE İŞLEDİLEN HÖKÜMEDE ARKAŞYK BOLUÑ

*A*hlaksyz we hyýanatçy adamlar we toparlar hökümetiň güjini alyp öz soňlary üçin ulanýarlar.

Hökümet diňe şahsy we toparlaryň peydalary üçin gurulýar we ol topar onyň ýaşyny azldýar. Bu ol ýerdäki hemmeleriň ýaşayşyny gorkuzýar; ol ol hereketi edýänlere hem gorkuzýar. Taryha seredenimizde muña meňzeş ençeme hökümet ölümlerinden doludur.

Beyle höküte garşy çykmak hemişe ýanynda köpräk gaharjaňlyk getirer.

Emma eger biri beýle bellik gören bolsa ol öz sesini duýurmana çalyşmalý. We ol belki beýle hökümetiň arkasynda bolmanam biler; kanunsyz hereketiň daşyna çykman käbirleriniň birleşmesi bilen reforma gidilip biler. Ýene - de käbir döwletler bar olaryň hökümetlerinde ýazylan bolsa - da agyr bir şekilde reformalar geçirilýär muña sebäpde olaryň birlikde işlemeýişidir. Şeyle hökümetler töwekkellikdedir: kiçi bir päsgel olary ýykyp biler.

Başga bir tarapdan seredeňde adamlar üçin gowy zatlar edilýän hökümetlerde belli bir gyzykly topara ya - da däl bir dictator üçin bir adam ony soňuna çenli goldamaly.

“Hökümet” diýilen bir tema bardyr. Mekdeplerde esasan “ýurtdaşlyk” hakynda okadýarlar. Ol häzirki guramalaryň nähili işleýşi hakyndadyr. Hakyky tema bolsa “hökümetiň” nähili işleýşi hakynda; syýasy ykdysadiýet, syýasy filosofiýa, syýasy güç we başgalar. “Hökümet” temasyň köplenji we işleýşi tegelektir we tehniki bir meseledir. Eger biri gowy hökümet hakynda gyzyklanýan bolsa ol oňa azar bermeli däl, biri ony ir ýaşlardaky mekdeplerde name edilmelidigini hödürläp biler; biri onuň üstünden okap biler: eger uly sözlere seredilse kän bir kyýn tema däl.

Hemme zattan soň hökümetleri üçin der döken we onuň üçin uruşan we gan akytan adamlar we olaryň öz serdarlarynyň pikirleridir - hökümetiň özüniň gany akmaz, ol hatta gülmez: ol diňe adamda bolan pikirdir. Diri bolan şahsy adamayň özidir - ol hem *sen*.

*Zulum beren hökümetiň bulutlary
aşagynda gezilýän wagty baglylyga giden ýol
kyndyr. Biti adamzad üçin gurulan ylymly hökümet
ýoly aňsatlaştýrandyr: beýle bir hökümet bar
wagty oňa goldaw berilmäne hak edýär.*

II. OÑAT İSLEGLİ²⁸ KIŞÄ ZYÝAN ÝETIRMÄÑ

*H*emme adamalryň pikirindäki erbet adamlaryň bardygyna garşyn daş töweregimizde gowy erkek we aýallar hem bardyr. Olary germäne mynasyp bolandyrsyň.

Aslynda jemgyýet oñat erkek we aýallaryň gowy pikirleri bilen işleýärdi. Jemgyýet işçileri, pikir serdarlary, hususy işyerlerdäki adamlaryň edýän işleri gowy pikir bilen edýänleri örän köplükdedir. Eger şeýle bolmasalardy olar hyzmat etmekden kesilerlerdi.

Beýle adamlara hüjüm etmek aňsattyr: olaryň örän ylymly boluşy olary goramagyň önüne geçer. Emma jemgyýetdäki şahyslaryň köpüsünün ýaşayşy olara baglydyr.

Jan ýakan jenaýatçy, propaganda edýän²⁹, şowhun gözleýän metbugat adamlaryň günlük pikrini güymemek üçin elinden gelenini etjek bolýarlar emma ýadyndan çykarmasynlar jemgyýet gowy pikire bagly bolup gurulandyr. Olar köçeleri goraýar, çagalara nesihat berýär, yssyny alýar, ýangynlary ýok edýär we ýuwaş ses bilen gowy duýgy hakynda gürleýär, olar ýadyndan çykarmamaly bir fakt bar, ol hem dünýäniň

---

28. **islegli**: yrada: nepsiniň guly bolmagyny islemeýan we ýüregiňi diňlemä çagyryan wyjdan.

29. **edýän**: propaganda ýaýratýan adam ýa-da topar. Idea ýaýratmak, öz bähbidiň üçin maglumat ya-da gürrüň ýaýratmak. Teleýaýlym ya-da radio arkaly bir maksatly idea ýaýratmak. Ýalan pikirler, ýalan maglumat bilen mäheldäniň raýyny öz tarapyňa çekmek. Halky ýalňyşmaga sezewar etmek. Propagandist: propaganda ýaýratýan adam ýa-da topar

gidişine bu adamlar kömek edýär we adamy
Dünýäde diri tutýar.

Beyleleri seniň özünüň, maşgalanyň we
dostlarynyň ýaşayşy üçin hüjüma ugrap biler we
uly ölçekler bilen goralmaly we howptan uzak
tutulmaly.

*Beyle gowý niýetli adamlary goldaw berilen
wagty bagtlylyga giden ýol aňsat alynar.*

12. DAŞ TÖWEREGİÑIZI GORAÑ³⁰ WE GOWULANDYRYŇ

12 - 1. *Gowy görünüšli boluň.*

Kawagt käbir şahyslara olaryň görünüşleri we hallary başgalryň bir bölegi bolandygyny bilmeýärler olar özlerine garamak üçin köp wagt harajat etmeýärler. We käbirleri başgalary tarapyndan daş görünüşi boýunça sud edilýändigini bilmeýärler.

Geyimler gymmat bolsada sabun we oňa meňzeş ozone seredilýän enjamlary almak kän bir kyn däldir. Käwagt tehnikalар gazmak üçin kyndyr emma alynypbiler.

Käbir jemgyýetlerde, gerbaýyr bolanda ya - da kän aşak düşürülenlerinde jemagatyň gözünü bozýan biri bolmak bir moda bolup biler. Aslynda bu ozüňe ynamyň ýitirilendiginiň bir alamatydyr.

Beden terbiýesini ediniňde we işläňde biri köp hapalanyp biler. Emma bu ýuwunmamak üçin bir sebäp däldir. Mysal üçin käbir Evropaly we Ýňlíz işçiler işläň wagtlarynda - da käbir görnüşi stilleri bardyr. Käbir gowyrak atletler derli wagtynda hem gowy görünüýärler.

Betýakym adamlary daştöweregindäkilere erbet bir duýgy³¹ bilen oralyň keýpini düşürýär.

Daştöregiňizdäki adamlary gowy görünüşi üçin öwüň ya - da eger daş görünüşi gowy däl bolsa

30. **goraň:** goranyş; seni ynýtjak her kuwwata garşy goranmaklyk.

31. **duýgy:** ahlak taýdan dogry hereket etmäge gutbaty çatmak; ya-da şeýle düşüniş dogry kararlar bermek.

onuñ problemalaryna çözüm tapmak üçin kömek ediň. Şeyle edeniňizde olaryň ozone bakmagyny köpelter we oña bir moral berer.

12 - 2. *Ö*z mekanyňyza gowy serediň.

Adamlaryň öz mekanyňy we ollugyny kirleden wagty seniň tarapyňa - da geçip biler.

Adamlaryň özünüň zatlaryna ya - da ýerlerine seredip bilmedikleri wagty olaryň içinde ol ýere degişli bolmadyklary we ol ýere eýe bolmadyklary duýgysy emele gelýär. Ýetginjek bolanyňda olara “berilen” zatlarda has köp aýawlar we düzmeler bar bolýar ya - da agalary, gyz doganlary ya - da ene - atalary tarapyndan alynýar. We olar ähtimal olary hoş garşylamaýarlar.

Olluklar, otaglar we iş mekanlary, beýle adamlaryň maşynlary hakykatdan hem olaryň emlägy bolmadygyny görkezýär. Erbedi, olluklara garşy çyrpynmalar käwagt görülip biler. Wandalism³² onuň bir orta goýmasydyr: hiç kimiň eýesi bolmadygy öý ya - da maşyn ýakynda ýok ediler.

Az girdjeisi bolup öý edinen we olaryň dowamy üçin synanşan adamalar köplenç edilen zatlarynyň ýykylyp biljegi gorkysy bolar. Kesgitlemesi boýunça garyp az ya - da hiç bir zadyň eýesidir. Käbir ýollar bilen irdirilenler hem ol ýere eýe bolmadygy duýgysy bardyr.

Emma baý ýa - da garyp, käbir sebäplerden olluklaryna we ýerlerine garamaýan adamlar

---

32. **wandalism:** wadalizm: döwlet emlagyna zeper ýetirmeklik.

garym - gatyma sebäp bolup bilerler. Men bilýän siz munuň ýaly birnäçe mysallar tapyp bilersiňiz.

Şeýle adamlary hakykatdan hem ýaşayşy üçin name etdiklerini soraň we olaryň hakykatdan hem nirä eýe bolduklaryny soraňda geň jogaplar bilen garşylaşarşyňyz. We olara kömek ediň.

Olluklary we ýerleriň guramasyndaky çeperi ögredilip biler. Beýle düşünje käbirleri üçin alynan bir zadyň soň aňsat tapyp bilmek üçin alan ýeriňe gaýtadan goýmak ýaly täze bir pikir bolup biler: käbirleriniň ýary wagty diňe zatlary gözlemek bilen geçýär. Az bir harajat edilen wagt guramaçylykda tizlendirilen bir peýda berip biler: käbirleri muny wagt ýitirme däl diýip ynanyrlar.

Özüňüzüň olluklaryňyzy we ýerleriňizi goramak üçin başgalaryna öz ýerlerine eýe çykmasynyň islendik.

12 - 3. *P*laneta garamaga kömek ediň.

Biriniň planetada paýy bolandagy we oňa garamaga kömek etme pikiri has uly görünýär we hakykatdan uzak görünýär. Emma bu günlerde dünýäniň aňyrky tarapynda bolan wakalar seniň öz öýünde bolup geçýän wakalara sebäpl bolup biler.

Venusdäki tapyşlar biziň öz dünýämizdäki durmuşyň mundane soňra ýaşayşy goldaw berip bilmedigi orata çykandyr. We ol birisiniň öz ýaşayşy wagtynda bolup biler.

Tokaýlardaky köp agaçlary kesmek, köp derýalary we deňizleri kirletmek, atmosferany kirletmek we bizde ol bar. Dünýäniň üstüniň

yssylanmagy ýagyşlary sulfurik kislota öwrülüp biler. Bütün ýaşayan zatlar ölüp biler.

“Eger bular dogry bolsa onuň üçin name edip bilerin?” diýip biri sorapbiler. Howwa, bir adamyň başga bir adamyň planetany kirledeninde göreninde oňa gözünü çatandan oňa bir zat edse gowy bolarmyka. Biriniň planeta zyýan ýetirýändigini hakynda bir pikiri bolandan ol bir zat eten bolmaly.

Planeta garamak ol adamyň öz töwereğine seredmek bilen başlaýar. Ol töwerek biriniň okuwa gidýän ýoly we işe gidýän ýoly bolup köpöldüp biler. Ol ýene-de biriniň dynç almak üçin giden ýerinden tut piknik edýän ýerine çenli köpeldilip biler. Çöp ýeri we suw üpjünçiligini kirledýär, ölü ağaclar ýangyna sebäp bolýar şu ýokarda berilen zatlary goldaman ýok etmek üçin eliňizden geleni etmeli. Ağaç ekmek kiçi bir zat bolup biler emma hiç bolmanda bir zat.

Käbir döwletlerde, garry we işsiz adamlar köplenç boş oturmaýarlar: olar melleklere, parklara we tokaýlara seredýärler we dünýä gözelligine bir zat goşýarlar. Planeta seredmek üçin ýeterli resurs bardyr. Olara köplenç dykkat edilmeyär. Amerikadaky Sivil Goramak Guramasy 1930 ýylynda guruldy. Ol gurama ýetginjekleriň we işsizleriň energiýasyny siňdirmek üçin guruldy. Ol beýle guruluşlaryň biri. Ol guramanyň eden projýektleri diňe özi köp baýlyga sebäp boldy. We wagtyň geçmegi bilen ýok edildi. Ol planetanyň bir bölegi bolan Ameraka üçin uly meýdanalry täzeden

tokaýlandyrdy we oňa meňzeş köp peýdaly işler etdi. Indi SGGnyň ýoklygyny group bilersiňiz. Bir adam olar ýaly az bolsa - da elinden gelenini edip biler we halka işlerine göwün beren guramalara goldaw berip biler.

Tehnologiýa kemçiligi ýokdyr. Emma tehnologiýanyň özi we onuň işledilişi gymmatdyr. Eger adamlary jezalandyrylmaýan siýasy ikdysady hereketler bar bolanynda pulyň tapylmasy mümkindir. Beýle siýasatlar bardyr.

Planetanyň goranmagy üçin adamlaryň edip biljek zatlary köpdür. Olaryň hemmesi bir pikir bilen balaýar. Ol başgalara aýdyp bermek bilen dowam eder.

Adamzad planetany ýok edme güjine ýetti. Emma ol adam planetany goramak pikirine itilmeli. İn soňunda biziň ol biziň duran ýerimizdir.

Eger başgalary planetany we daş töregini goramaga kömek etmese, bagtlylyga giden ýol hiç bir zada bagly bolmaz.

13. OGURLYK ETMÄÑ

*B*iri biriniň eýeçiligine hormat etmedigi wagt onuň barlygy we emlägi howp astyndadyr.

Bir şahys bir ya-da başga bir sabäpden akgöwünli bir şekilde baýlygyny toplam bilmese hiçkimiň hiçbirzada eýe bolmadygy ýaly görünüp biler. Emma onuň aýaggabyny ogurlaman synanşmaň.

Ogry daş töweregine tilsim bilen garar: muňa name zat boldy, oňa name boldy? Ogry ogurlanan zatlaryň bahasyna kynçylyga sebäp bolup biler.

Islegli zatlaryň reklama edilmegi, bahaly zatlara eýe bolup bilmeme duýgysy bilen garşylaşýan ya-da bir itme bilen ýola çykanyňda, ogrylaryň bahaly zatlara az bir baha bilen eýe bolýandygyny göz önüne getiriň. Emma bu bir kynçylykdyr: baha. Ogrynyň asyl nyrhy pikir edilenden kändir. Dünýäniň iň uly ogrylary öz wagtlaryny gaçmak we türmelerde geçirdi. Emma käwagt olar “gowy ýaşayyş” gördüler. Ogurlanan bahalaryň hiçbiri beýle erbetliklere degmeýär.

Ogurlanan zatlaryň bahasy düşýär: olar bir ýere gizlenilmeli, olar hemişe garaşsyzlyga bir haýbatdyr. Komunist döwletlerde hem olar türmeler iberildi.

Zatlary ogurlamak aslynda bir adamyň akgöwünlülük bilen eýe bolup bilmedigi bir

hereketdir. Ýa-da biriniň çylgyn duýgulary
bardygydyr. Bir ogra soraň olardan haýsasydygyny:
ol ya biri ya-da başgasy.

*Baglylyk ýoly ogyrlanan zatlar
bilen gitmez.*

14. YNAMLY BOLUÑ

Eger şahysyň başgasyna ynamy bolmasa, onda onuň ozi we beýleki şahys howpdadyr. Ol şol ynamy garşy ýerine ýetirip bilmedigi wagt onuň öz ýaşayşy garym-gatym bolýar we öz ýaşayşam hem howpa girer.

Sylaşyk ynsan gatnaşyklary ylymly duýgu üstünde gurulýar. Onsuz desganyň bütini ýykylar.

Ylymlylyk köp hormatlanýan harytdyr. Bir şahysda ol bar wagty ol bahaly pikir ediler. Ol ony ýitiren wagty ol bahasyny ýitirdi diýip pikir edilip biler.

Bir şahys özünüň daş töwereğine başgalara görkezmek üçin toplamaly we ony gazanmalay. Onuň we olar üçin ol has köp bahaly bolar.

14 - 1. *Oz sözüňüzi ýene bir gezek tutuň.*

Bir şahys ynandyran wagty ya-da söz berende ya-da kasam içende ony ýerine getirmeli. Eger ol bir zady etjek diýen wagty ony etmeli. Eger bir zady etjek dal diýen wagty ony etmeli dal.

Birine berilen ynam kiçi bolsa-da ol söz ýerine getirilmeli. Mysal üçin ene-atalar söz berenlerinde we olary tutmanlary wagt çagalar ene-atalaryna bolan ynamy azalýar.

Sözünde duran adamlar ynanylýar we haýran galdyryýalar. Sözünde durmanlary wagt bolsa olar zibil bolup görülyär. Sözünde durman adamlaryň ikinji gezek başga bir pursaty bolmaz.

Sözünde durmadyk adamlar iň soňunda özüni çigilen tapyp biler we “güwäleriň” we “çäklenmeler” ýaly gapaňlara düşer we başgalar bilen bolan gatnaşyklarynda özüni başgalardan kesip biler. Öz sözüni tutmamak ýaly erbet bir zat ýokdur.

Bir şahys hiçhaçan başgasyna söz bermäge rugsat bermelidäldir. We biriniň söz bereni wagt ol sözi tutmalydygyny teklip etmeli. Biriniň öz ýaşayşy söz tutmaýan adamlara bagly bolanda ol garym gatym bolup biler. Ol hemişeki sorag däldir.

*Sözünde durýan adamlar bilen baglylyga
barýan ýol aňsat bolup biler.*

15. ZERURLUKLARYŇYZY³³ ÝERINE ÝETIRIŇ

Yaşaýşyň dowamynda bir şahys zerur etmeli işler bilen garşylaşyp biler. Aslynda bir şahys dogan wagty hem zerurlyklar bilen dogýar we wagtyň geçmegi bilen olar köpeliýär. Bir adamayň dünýä geleninde çagalaryň ene - atalaryna bir karz bilen gelyändigini täze bir pikir dälidir. Ol ene - atalar üçin bir kredittir emma olar agyr bir şekilde ony zorlamaýarlar. Emma bu bir zerurlylykdyr: çaga hem ony duýýar. We ýaşayşyň dowan etmegi bilen ol şahysyň başga zerurluklary toplanýar - başga şahyslara, dostlaryna , jemgyýete we dünýäniň özüne hem.

Adama bitiren işine laýyklykda hakyny tölemeseň, onuň mertebesini peseltdigiň bolar.

Hetdäki çagalar hem bu mesele - de gaty duýgurdyrlar. Olara berlen sözüň tutulmagyny islärler. Bir iş etseler hökman suratda hakyny almaga çalşarlar. Ýaşy kiçilere teňňe berseň hem besdir, olar üçin sizden gowy adam bolmaz. Uylary hem sagbolsunsyz goymaly dälidir. Köplenç ýagdaýda ene - atalaryna garşy keçjallyklarynyň sebäbi hem bu wakalardyr. Öz haklaryny aljak bolup her hili dikdüşdilik ederler. Garaz öýkelän bolar, ýalandan kesselän bolar. Seniň bilen çynaberimsiz gürleşer. Eger şeýlede bu işiň hötdesinden gelip bilmeseler, sizi

---

33. **zerurluklaryňyzy:** mejbury suratda hereket etmek, biriniň amanadyny tabşyrmak.

ýigrener. Durmuşyň gowy taraplaryňy görmezler. Algyly-bergili şekilde görmäge başlarlar. “Men doglanda bergidar bolup doguldym.” “Maňa dogulmak isleýänmi diýen bolmady, öz erkime gelmedim bu dünýä.” diýen sözlere çen baryp ýeter ysýanlary.

Zerurlulyklaryň agyrlygy wagtyň geçmegi bilen agyrlashyp biler eger ony azaltmak üçin bir ýol tapyp bilmese. Ol şahsyň ya-da sosýal garym-gatyma bir zat goşup biler. Ony azaltlyp bilinmedigi wagt köplenç başgalary tarapynda ýaman seredilip biler.

Bir şahys başga bir şahsa tölenmedik zerurlulyklaryna ya-da karzlaryna garşyn *bütün* zerurlulyklara seredip haýsy birini-moral, jemgyýet we ykdysady-ýerine getirmänini group olary yza nädip tölap *boljagyny* pikir etmäne kömek edip biler.

Bir şahys çaganyň ya-da ýetginjegin zerurluklaryny yza tölemek üçin edýän aladalaryny kabul edip biler. Bir şahys zerurluklary azaltmak üçin kabir çözümler gözlemane kömek edip biler.

Bir şahsyň köpräk zerurlulyk almagyna päsgel beriň. Eger mümkin bolsa olary azalamga kömek ediň.

*Zerurlylyk agylygyny azaldan bir şahys
bilen baglylyga gidýän ýol aňsatdyr köp
bolany bilen bolsa kyndyr.*

16. İŞEÑÑİR³⁴ BOLUÑ

/ş, hemişe gyzykly we ýakymly bolup duranok. Kábir işli adamlar işsizlerden hem beter bagtsyz we gussalydyrlar. Beýler pursatlar eneleriň gynanmagyna sezewar bolýar. Adamlarda beýle ýagdaýlar haçan-da³⁵ yaşyň erňeňinde aladasyz durmuş sürenlerinde ýa-da³⁶ yaşyň içinde bolup işsiz galanlarynda ýüze çykýar. Ömürlerini hereketsizlikden ybarat bilerler. Hiç hili üstünlik gazanyp bilmejeklerini oýlarlar.

Ynha şeýle adamlar hem kábir jahankeşde şereketleriniň duzaklaryna düşýärler. Eger etmäge işleri bolmasa beýle şereketleriň islegleri boýunça erbet wagtlar bilen dolar.

Bir şahysyň gamgussasy bar wagty gidip işlese ony azaldar.

Uly uly üstünlükler bilen bir şahsyň keýpi köpeldilip biler. Aslynda önümçilik³⁷ keýpiň esasydyr diýip görkezilipbiler.

İşeññir däl adamlar köplenç öz işlerini daş töweregindäki adamlara ýüklejek bolýarlar. Olar birini ýakjak bolýarlar.

Ýalta adamlar bilen ýola çykmak gaty kyndyr. Başga birisini keýpini gaçyrmak bilen olar howply bolup bilerler.

---

34. **işeññir**: işeññir: hemme işlere öz wagtynda ýetişýän, we eden işini yhlas bilen edýan; bir işe başlasa soňuny getirmegi başaýan; bugünkü işini ertäge goýmaýan.

35. **haçan-da**: kömek pul: Zerurlykda ýa-da mätäçlikde döwlet gaznasyndan haýryna berlen pul.

36. **ýa-da**: kömek pul: Britaniýa dilindäki kömek pul.

37. **önümçilik**: önüm: bir zady halk bähbidi üçin döredip, ödürmek. Bu taslama ýa-da jysymda bolup biler.

Işleýişli bir jogap olara belli bir işi ettirip we olary meşgullandyrylmalydyr. Munyň peýdaly tarapy asyl önümçiligiň köpelmesidir.

*Bagtlylyga gidýän ýol işeňňirçiligi
içine alýar ol hem el bilen tutulyp biljek
önümçilige sebäp bolýar.*

17. USTALYKLY³⁸ OLUŇ

Garmagaryşyk enjamlaryň, tiz maşynlaryň asrynda, bir şahsyň, maşgalasynyň we dostlarynyň ýaşayşy usta adamlaryň barlygyna baglydyr.

Bazarlarda, ylymda, adamçylykda we hökümetdäki ysnat³⁹ adamlaryň ýaşayşyna we käbirleriň ýa-da köpüsünün gelejegine zyýan getirip biler.

Muňa meňzeş köp mysal tapyp bolar.

Adamzatda hemişe öz ykbalyny kontrol etmek islegi bardyr. Ýalňyş ynançlar, dogry hudaýlara gurban bermek, awa gitmezden ön ritual tanslary ýerine ýetirmek, bularyň hemmesi seňselenen ýagdaýda ya-da islemän edilenine garamazdan ykbalyny kontrol etmek üçin sarp edilen gaýratlardyr.

Adamzad pikir etmegi, bilginiň bahasyny bilmek we ony ussatlyk bilen ulanmagy öwreneninden soň öz daş töweregine höküm etmegi başardy. Adamzady ukyply eden potensial “Jennediň sowgadydyr.”

Umumy kowgyda we hereketlerde, adamzad çeperi we ukyby sylaýar. Bular bir gahrymanda ýa-da atletde çokunmak ýalydyr.

Dogry ukybyň synagy soňunyň netijesidir.

Ukyplylyk derejesine görä diri galýar.

Ukypsyzlygynyň derejesine görä ýok bolýar.

---

38. **ustalykly:** ussat: her işe eli barýan we üstesinden gelýän hünärlü başarjaň kişi.

39. **ysnat:** ukypsyzlyk: elinden iş gelmezlik, hünärsizlik, eden işinde mydam ýalňyş goýberip başaryp bilmezlik.

Hernäme kowgyňyz bolsa - da ukyplylygyňyzy gazanmagy goldaň. Ony gören wagtyňyz oňa peşgeş beriň we gowy sözler aýdyň.

Uly dereje isläň. Jemgyýetiň synagy siziň, maşgalaňyzyň we dotlaryňyzyň aman ýaşap bilmegiňizdir.

Ukyplylygyň düzümüne synlama, okama we praktika⁴⁰ etmek girýär.

17 - 1. Serdebiň.

Näme görýäň bolsa şony gör biriniň aýdanyny däl.

Nämäni synlaýän bolsaňyz onu *synlaň*. Zatlara we ýaşayşa we başgalara göni sereniň, öň sudly, käbir gorky bilen we başgalaryň diýşine görä däl.

Başgalar bilen çekeleşeniden olara seredmäni beriň. Diňe başga biriniň *görüşi* bilen iň betgelişik ýalanlar deşilip biler, iň uly bahanalar orta çykarylyp biler, iň nagyşly matallar çözülip biler we iň belli açyklyga çykarmalar orta çykypbiler.

Bir şahys zatlaryň kynlygyna göz ýetireninde ýa - da akly aňyrak bärlik gidip gelen wagty ol adam diňe yzda durup we yzyna garagy ýeter.

Olar köplenç group bilen wagtlary ol köp açyk bolup görüner. Soňra gidip zatlary elläp biler. Emma olar öz başlaryna görüp bilmänleri, synlap bilmänleri wagt, ol olar üçin hakykatdan hem uzak görünýär we бүтін taraplar we düzgünler we dünýädäki jezalar olar üçin çözülip bolmaýar diýip pikir ederler.

---

40. **praktika:** tejribe: bir işi has onat we dürs ýerine ýetirýänçäň gaýtalamaklyk, hünärinde ökdeleşmek.

Bir şahys haýsy bir tarapa garamalydygyny görkezen wagty we garamagy hödürlän wagty netije olaryň özüne galýar.

Çaga we ýetginjek näme görýän bolsa şony görer we ol olar üçin hakykatdyr.

Dogry ussatlyk şahsyň özünüň synlaýyşyna baglydyr. Onuň barada bolmagy bilen diňe şol wagt şahys ussat we ynamly bolup biler.

17 - 2. *O*gren.

Seniň üçin sen hakynda ýalňys bir bilgi haýsy bolsada bir wagt boldymy? Ol saňa zyýan ýetirdimi?

Bu saňa ýalňys bilginiň nähili zyýan ýetirjegine bir mysal bolup biler. Sende hem başgalary barada ýalňys bilgiler bolup biler.

Ýalňys we dogryny aýyrmak düşünmegi getirer.

Daş töweregimizde köp ýalňys bilgiler bardyr. Erbet niýetli adamlar öz peýdasyna ulanmak üçin düzärler. Olaryň käbiri bolsa hakykatlaryň ýok pikir edilişi bilen gelyär. Ol dogry bilgini kabulyny päsgel berip biler.

Eliň ýetip bilinyän bilgilere seretmek, ýalňyşlardan dogryny saýlamak, gereksizi gerekliden aýyrmak öwrenme protsesiň esasy bolýar. We şeýlelik bilen şahsyň netijesine we ulanmagyna sebäp bolýar. Eger bir şahys muny edeninde ol ussatly bolma ýolundadyr.

Haýsy bolsada bir dogrynyň synagy *saňa* nähili dogry gelip gelmänine baglydyr. Eger kim bolsada biri ýazgynyň baş bilgisini alanynda we onuň

içindäki käbir sözleri temizlese onda sen ony hemmesine düşünmersiň. Bu sebäpten ol häläm saňa dogry gelmez we soňra - da ol sen ynanynçaň ol seniň üçin dogry däl. Ony ret ediň. We eger siz ony halan bolsaňyz ony dowam ettirip we näme dogry *bolsa* oňa netijä baryň. Hemmesinden soň ony ulanmaly ya - da ulanmamaly boljak hem *siziň* öziňiz. Eger bir şahsa “hakykatlary” ya - da “dogrylary” kabul et diýilip aýdylany üçin kabul edse we olaram dogry däl görünýär bolsa onyň netijesi agyr bolar. Bu usatsyzlyga ýetirjek dar bir yoluň zibilidir.

Öwrenmegiň başga bölegi bolsa huşuňa ýatlamakdyr - sözleriň aýdylyşy, matematika tablisalary we formulalry ýaly we haýsy knopka basylmagyny yzygiderligini bilmek ýaly zatlar. Emma ýatlaýan wagtyňyz hem olaryň näme üçin we nähili we haçan ulanylýandygyny bilmelidir.

Öwrenmäniň prosesi diňe bilgileriň üstüne ýene bilgi goýmak däl. Ol täze düşünmegi almak we zatlary gowurak edilmeginiň ýollarydyr.

Ýaşayyşlary boýunça adamlar okamany we öwrenmäni duruzmaýarlar. Ussa injenerler täze ýollary tutýarlar; gowy atlet hemişe öz sportunyndaky progresini gözleýär; kespli adamlar öz tekstine göre hereket edýär we olara maslahat berýär.

Täze model ýumurta çakýanlar ya - da kir maşynlar, soňky ýylyň maşynlary käbir okamagy isleýär we olaryň gowy işläp gowy işlemeýändigini öwrenilmegini isleýärler. Adamlar olary etmänleri

wagt kuhnýada bolan we uly ýollarda bolan wakalar bardyr.

Öwrenmäge başga zat ýok diýip pikir edýän adam ýaman gopbamsydyr. Ol gorkyly bir kör adamdyr. Ol öň sudlaryny we ýalňys bilgileri ýok edip bilmeýän adamdyr we hakykatlar bilen olaryň ýerine geçýän we dogrylar onuň we başkalar üçin ýaşaýşyna kömek edip bilmezler.

Bir şahsyň hakykatdan hem öwrenmäge we olary ulanmak üçin köp ýollar bardyr. Gysgaça - da, ol bir şahsyň düşünmän ýerlerini näme diýýändigini durlaýan, başga bir teksti maslahat berýän we/ýa - da soragyň görnüşüni, bolup biljek ýalňys bigileri sortlaýan we seniň hazir üçin näme dogry bolsa şoňa göre ýalňysy dogra geçirýän mugallymynyň bolmagy we/ýa - da name aýdýandygyny düşündürýän haýsy bolsada bir tekstiň bolmagy düzümüne alýar. Soňky netije gürrüňsüz we ussalyk boljakdyr. Ol aslynda ýagty we baýrak berýän bir tejribe bolup biler. Ol dönek daga dyrmanmaga menzemän dünýä görüşüniň bitin görmege sabäp bolar.

Medeniýetiň ýaşap galmagy üçin endikleri we okamak üçin amatlary köpeltmelidir. Mekdep çagany ertirden akşama çenli aňyrda galsyn diýip tutulýan bir ýer däldir. Diňe onuň üçin ol ýaman gymmat bolar. Ol tutylar goýulsyn diýip edilen bir ýer däldir. Mekdep bir şahsyň bir zady öwrenme ýeridir we çagalaryň hakaykatlar bilen ýüzleşmäne taýýarlaýan bir ýerdir; ustalyk bilen ony ýöredip

bilmek öwredýän we ertirki dünýani olary
ýetişdirýän, häzirki ýetginjekleriň az bir wagttan
soň olaryň eline geçjek bir dünýädir.

Gatan bir jenaýatçy hiççaşan öwrenmägi
öwrenip bilmez. Eger olar ol jenaýatlary
edenlerinde türmä gitjeklerini yzygiderli bir
şekilde sudlar olara öwretjek bolýarlar: olaryň
köpisi şol bir jenaýatlary tazededen edip türmä
gidýärler. Aslynda jenaýatkärler köp köp
kanunlaýň geçmegine sebäp bolýarlar. Makul bir
raýat kanunlara boýun edýän biridir; jenaýatkärler
bolsa kesgitlemesi boýunça dälendirler. Jenaýatkärler
öwrenip bilmezler. Bitin tertip we direktiwa we
zorlama astynda işlemeýändigini öwrenip bilmege
ya - da öwrenip bilmemege bir sebäp dälidir.

Käwagt taryhda bolany ýaly hökümetdäki
şahyslaryň jenaýatkärçilige gitmeginiň sebäbi onuň
serdarlarynyň öwrenip bilmemegidir: hemme
ýazgylyr we gowy duýgular olaryň bir haýbat bilen
dowam edendigini aýdýar; emma olary goldamak
üçin zorly öwrümçilikler bilen bolandygy ya - da
II.Dünýä Söweşiniň Hitleri ýok etmek üçin
we adamzad üçin bagtsyz wakalar bolandygy
ortadadyr. Beýleleri öwrenmediler. Olar ýalňyş
bilgilere paralanypdyr. Olar bitin şaýatlyklary
we dogrylyry kabul etmeýärler. Olar uzakraga
uçurulan bolmaly.

Däli öwrenip bilmez. Gizli erbet duýgular
bilen ýola çykan ya - da bir sebäb bilen ezilen,
maglumatlar we dogrylyr we hakykatlar olardan
daşgyndyr. Olar ýalňyş bilgileri kişileştirýär. Olar

hakykatdan hem olary düşüniş bilmeýärler ya - da öwrenip bilmeýärler.

Şahsyň we jemgyýetiň kynçylyklarynyň köpisi öwrenme ýetersizligi ya - da ony ret etmekden orta çykýar.

Siziň daş töweregiňizdäki käbir adamlar ýoldan çykandyr sebäbi olar nähili okamalydyklaryny bilmeýärler sebäbi olar öwrenenoklar. Siz bulara kabir mysallar pikir edip bilersiňiz.

Eger şahys öz daş töweregindäkileri okamaga we öwenmäge ýygnap bilmeýän bolsa onuň öz işi kynlaşyp biler we üstüne köp münüp bolar we önuň öz güji azalyp biler.

Eger diňe olaryň elindäki bilgiler bar bolsa ol şahys başgalaryna okamana we öwrenmäne kömek edip biler. Ol birine diňe öz öwrenenlerini kabul etdirmek bilen kömek edip biler. Eger diňe görkezilen ussatlygyň köpelmegi bilen oňa arkaşyp biler. Eger biri halaýan bolsa ol köpräk hem edip biler: başgalar hem olara kömek etmek bilen arkaşylyp biliner, çekeleşmän, ýalňys bilgileri sort edip: olara tapmany kömek etmek bilen we olaryň düşünmän sözlerini anyklamak bilen: olara tapmany kömek etmek we olaryň okamadyklaryny we öwrenmänleriniň sebaplerini ele almak bilen.

Ýaşayyş synaglar we ýalňyslar bilen dolydyr, birisi ýalňys edeninde üstüne gitmän, ol ýalňysyň nahili bolandygyny we başgalaryň ondan birzatlar öwrenip biljegine garaň.

Häzir we soň, diňe şahsy okamaga we öwrenmäge iberenligiňiz üçin şahsyň ýaşayşyny çözendigiňize özüňüz haýran galarsyňyz. Men bilýän siz köp ýol tapyp bilersiňiz. We men pikir edýän siz iň gowy işleýän näzik ýollary taparsyňyz. Öwrenmeýän adamlar üçin dünýä ýeterli wagşydyr.

17 - 3. *P*raktika ediň.

Öwrenme ýetişen miwedir ýüz tutln wagty. Elbetde, parasat onuň özünüň maksady üçin kowalanyp biler: onuň içinde özünüň gözlegäm bar. Emma, dogrular aýdylypdyr, eger onuň parasatly ya-da dældigini bilmek üçin diňe ony synandan soň netijelerini görüp öwrenip biler.

Islän hereket, çeper ya-da profesiiýa - garnym gazmak, hukuk, injinerlik, nahar bişirme ya-da nämebolsada - nähili oňat okadylan bolsada agyr bir synag bilen garşy garşa gelyär: men ony *EDIP* biler mikäm? We onuň üçin *praktika* gerek.

Kino ussady praktika etmäni wagt ol agyrdylar. Onuň ýaly öý aýallary.

Amanlyk hakykatdan hem popular bir temadyr. Sebäbi ol köplenç “dykkatly bol” we “ýuwaş git” bilen birlikde gidýär, adamlar olaryň üstünde tutmalar bardygyny duýup bilerler. Emma ýene bir çemleşme bardyr: eger bir şahys praktika eden ýagdaýynda onuň çeperi we çakganlygy şeýle gowydyr welin oňa “dykkatly bol” ýa-da “ýuwaş git” gerek daldır. Amanly tiz hereket diňe praktika bilen alynyp biler.

Biriniň çeperi we çakganlygy ýaşyň tizligi bilen garşylaştyrylyp getirilmelidir. We ol praktika bilen amala aşyrylýar.

Biri özünün bedenini, gözlerini, ellerini we aýaklaryny olaryň özi etmäni bilinçä türgünleştirip biler. Bir şahys mundane soň maşyny park etmäni pikir etmeli däl: göni ony *etýär*. Haýsy bolsam bir hereketde azajyk bolsada ukyb üçin diňe *praktikadan* geçer.

Herbir herekedi işlemän, şahys birzatlär eder we ony gaýta gaýta edip ony pikir etmän tiz we mergenlik bilen eder, ol betbahtlyga sahna taýýarlap biler.

Statistikalaryň aýtmagyna görä az practika edenleriň köp betbahtlylyklara sebäp bolupdyrlar.

Şol bir pikir zehini ulanylýan işlerde sungat we profesýalarda ýaly ýüz tutulup biler. Aklowçy sud işlerinde burawlanman, burawlanman we burawlanman öz ruhy serenjamyny tizlik bilen çalşyрман wagty delili täze nobadyna taýýarlap bimän ony gaçyryp biler. Burawlanman birjajy minutlar içinde bagtyny gaçyryp biler. Önüm satyjysy önümlerini gowy düşündürmän wagty az satyş group biler. Dofry jogap praktika, praktika we praktika.

Käwagt biri öwrenenlerini ulanyp bilmeýänini tapar. Eger şeýle bolsa, onuň ýalňyşlary ýalňyş okatmalar bilen, ýalňyş mugallymlar bilen ýa-da ýalňyş tekstler bilendir. Taraplary okamak başga bir zat, käwagt hem ony ulanmak başga bir zatdyr.

Häzir we soň, biri praktikasyz hiç bir ýere gidip bilmänini öwrenen wagty ol kitaplary uzakraga zyňmaly we dyrnakdan başlamalydyr. Kino sesiniň ýazgysynyň meýdany edil şeýle bolupdyr: eger bie şahys ýazfyjynyň diýen zadyny yzarlamaşa guşyň sesini şanyň kellesini garyştyrýan oňat alyp bilmez - şonuň üçin aktörleriň kinoda näme diýýändigine düşünüp bileňiz ýok. Ýazgyjynyň gowy iş etmegi üçin onuň öz başyna işlemeli. Emma kino meýdançasýnda munuň garşydygyny görýäris: käbir tekstler ekran başynda iň gowysydyr; eger gowyja yzarlanylsa bir şahys iň gözel görnüşi alyp biler.

Bu gynançlydyr, hususan uly - tizlikli jemgyýetde, bitin hereketler düşünüp bilinjek tekstler bilen ýeterli daldır. Emma bu hiçkimi durdurmaly däldir. Gowy tekstler bar wagty, olara baha beriş we olary gowy okaň. Olar ýok wagty, gowy biligileri saýlap olara gowy okaň we galanyny zynyň.

Emma teoriýa we bilgiler diňe gowy ulanylyp we gowy praktika edilen wagty gül ýalydyr.

Bir şahys haçan howpdadyr bir şahys öz çeperini gowy praktika etmäni wagty, we olary hakykatdan hem ulanyp bilene çenlidir. “Ýeterli gowy” we profesional çeper we tizlilik arasynda uly tapawut bardyr. Olaryň arasyndaky tapawud praktika bilen köprülenendir.

Adamlary seredmäne, okamana, işlemäne we soň etmäne zorlaň. We, olary dogry edenleri wagty

praktika etmäne goýberiň, praktika, praktika olar professional ýaly edenlerine çenli.

Çeper, tizlilik we tiz hereket etmede pikir idlip bilinjek bir keýp bardyr. Uly - tizlikde dünýäde az - tizlik bilen ýaşamak howplydyr.

*Bagtlylyga baryjan ýoluň iň gowysy ukyply
ýoldaş bilen gezelenç etmekdir.*

18. BAŞGALARYŇ DYNİ YNAMLARYNY HORMATLAŇ

Çydamlylyk üstüne gurulan ynsan aragatnaşyklary gowy bir esasyr.

Adamzadyň bitin taryhyndan häzirki döwrine çenli geçen wagta seredeňde şahysa gyrgynçylyk we horluk çektirmeler dyny çydamsyzlykdan orta çykypdyr, bir şahys çydamsyzlygyň yaşadypbolmajak bir işdigine göý ýetirip biler.

Dyny çydamlylyk bir adamyň öz ynamlaryny düşündürüp bilmeli däl diýmek dälidir. Onuň manysy başgalaryň ynamlaryny ýykmaq ya - da çözmek azara eltip biljek iň gysga ýoldur.

Gadymy Greklerden bäri filosoflar birbirleri arasynda Hudaýyň, adamyň we älem - jahanyň tebigady hakynda çekeleşip gelyärler.

Abraýlylaryň pikirleri azaladyjy we akyp gidijidir. Indiki mehanizmiň⁴¹ we materializmiň⁴²

filosoflary - Müsür we Grek wagtlaryna çenli yza giden - solujudyr: olaryň pikirlerine görä mesele we seredmekdir, olaryň ewolusiýasynyň düşündürilişi tertib bilendir, ewolusiýanyň düşündirilmegi

---

41. **mehanizmiň:** mehanizm: bütin durmuşymyz diňe hereketden ybaratdyr we biz muny diňe fizika kanunlary bilen çözüp bileris. Gadymy Müsür dinlerinden alnyp, Leucippus we Democritus (460 M.Ö.-dan 370 M.Ö. çenli) tarapyndan öňküsinden has hem ösdürilipdir. Bu pelsepä arka çykanlar dini inkär etmegä mejbur bolupdyrlar. Sebäbi öwrenýän zatlary matematika bilen ters düşüpdür. Din bilen gyzyklanýanlar bulara garşy, bular hem dine garşy bolupdyrlar. Robert Boyle (1627–1691), fizikada Boyle kanuny kemala getiren adam, howa ya-da tebigatyn hem öz içinde hereketi döredip biljegini äydyp subut edipdir.

42. **materializmiň:** dine fizika kanunlaryna ynanyjy we görmedigiňe ynamsyzlyk. Eliniň degýän zadyna ynanylmak. Diňe tebigatdaky herekete ynanylmak. Bu örän köne idea.

düzgün bilen bolup biler, olar hăläm işdäki *goşmaça* faktorlary orta çykaryp bilmändir, olar ýaly zatlary ewolussiýa colup biler. Olar häzir mekdeplerde ulanylýan resmi filosifiyalardyr we hăläm mekdeplerde okadylýar. Olarda özleriniň fanatikleri bardyr. Olar ynamlara we başgalyň dinlaryna çozýarlar: olar çydamsyzlyk we dawa sebäp bolup biler.

Eger on başınjy asyrdaky ýa-da ondan önkü asyrlardaky akylyly adamlar dyn meselesinde ylalaşyp bilmän bolsalar, onda ol adamlar arasyndaky uruş meýdançasý we onuň uzagynda durulsa gowy bolar.

Bu dawanyň deňizinde, bir akylyly prentsip orta çykyp biler: bir şahsyň islänine ynanmagy.

“Dyny ynam” we “ynanma” logika boýun egmeýär: olar diýip logiki däl diýip aýdylyp bilmez. Olaryň aňyrsynda bir zatlar bolup biler.

Bir şahsyň islän ynamyny saýlap bileninde oňa berilip bilinjek näme bolsada bir maslahat iň howpsysydyr. Bir şahys islän ynamyny kabul etmegi bir özbaşdaşlykdyr. Başgalarynyň ynamlaryna çozmagy gözleýän wagty ol bir howpdadyr, köpräk howpta bolan wagty oňa çozan wagtydyr we oňa dyny içten ynanýana zyýan ýetirjegi wagtdyr.

Adamzad, dürleriň dogulanyndan bäri, öz dynynda uly birleşme we keýp alandyr. Häzirki mehanistler we materialistler hem öz dogmalaryny pollanlaryndan soň ozalkylara görä mollalaşdy.

Ynamsyz adam örän köp zat ýitirendir. Olar
ynamy bolmagy üçin birzatlar berip biler. Emma
olaryň dyny ynamy bar wagty, olara hotmat goýuň.

*Bir şahys başgalaryň dyny ynamyna
hormat goýmany wagty bagtlylyga
giden ýol dawaly bolar.*

19. SIZE EDILMEGINİ ISLEMEÝÄN ZADYŇYZY BAŞGALARA ETMEJEK BOLUŇ.

Köplenç adamlaryň arasynda köplenç ýerlerde köplenç ýyllarda “Altyn Gural”⁴³ diýilen zadyň köplençleriň kabul edeni bir wersiýalary bar bolandyr. Ýukardaky berilen sözüň zyýanly hereketlere baglanýar.

Diňe mübäreke bolan biri başgalara zyýan ýetirmän durmuşyny dowam edip biler. Emma diňe jenaýatkär adam başgalaryna ikinji gezek pikir etmän zyýan ýetirip biler.

“Günäli” ya-da “utanç” ya-da “wyjdan” bu duýgulardan başga, olaryň hemmesi hem ýeterli hakyky we ýeterli erbet bolup biler, biri birine zyýan ýetirse ol özüne gaýdyp gelip biler, bu hem dogry bolup biler.

Hemme zyýanly hereketler özüne gaýdyp bilmeýän bolar: bir adam başga bir adama garşy näme bolsada bir zat edip biler we ol bagyşlanmaýan we ýattam çykmaýan biliner. Jenaýat şeýle bir hereketdir.

Başgasynyň durmuşyny weýran edeniň özi hem betbagtçylyga uçramagy ahmal. Halk bir zada garşy – tussaghanalar we dälihanalar ýoldaşlaryna

---

43. “Altyn Gural” “Altyn Kanuny”: “Täze we Köne Wesijetnama.” Kitabyňy delil görkezip bu kanun hristiýanlara mahsus diýilse-de olardan başga-da köp milletler bu kanun hakynda aýdyp geçipdirler. We ýene-de köne bilimler bilen gyzyklanýan Konfiçyusuň(M.Ö. 5-6 yüzyyl) kitaby bolan Analects-de-de bu hakynda ýazlypdyr. Ilki durmuş obşına gurluşygynda-da görmek bolýar. Başga-da Platonuň, Aristoteliň, Sokratesiň we Senekanyň gadymy işlerinde-de görmek bolýar. Müň ýyllar boýunça öz durkyny üýtgetmäni saklanyp gelipdir. Bu kitapda bu söz täze suratda berildi. Ýogsam köneleri haýsy-da bir ideany manylandyryňar.

zelel yetiren adamlardan doly. Yöne bärde başga jezalar - da bar: biri tutulsyn tutulmasyn tapawudy yok, eğer başgalaryna garşy zyýanly hereket eden bolsa, esasanam gizli ýagdaýda, onda başga biriniň töweregindäkilere bolan garaýşynyň erbet üýtgemegine ýol açypbiler, olaryň hemmesi hem betbagt adamlar. Şeýdip durmuşdaky şatlyk we bagt ýitip gidýär.

“Altyn Kanunyň” bu görnüşi hem barlag üçin peýdaly. Haçan - da biri başgasyny bu kanuny ulanmaga göwne - den wagty, ol zyýanly herekediň hakykatyny ele geçirip *biler*. Bu biri üçin *zyýanyň* nämeligi hakynda jogap berer. *Ýalňyşlyk* hakyndaky filosofiki sorag, nämäniň ýalňyşdygy şahsyň esaslaryna bagly: şol za - dyň seniň başyňa gelmegini isleýärmidiň? Yok? Onda ol zyýanly hereket bolmaly we jemgiýediň garaýyşyna görä, ýalňyş hereket. Bu, jemgiyetçilik gözýetimi has — da giňeltmegi ahmal. Bu bolsa biriniň näme edip etmelidäldigi baradaky düşüňjesiniň giňemegine ýol açar.

Haçan - da biri zyýanly hereket etmekde özüni çäksiz duýup başlasa, onda onuň ömür tanapy hem aňsat üzüljekdir.

Eger adamlary şuny durmuşa geçirmäge razy etsen, onda sen olara olaryň öz durmuşlaryny ölçerer ýaly düşünje berip, käbirlerine - de ynsanlygyň hataryna barýan ýoly görkezen adam bolarsyň.

*Özlerini erbet herektlerden
çäklendirmeyänler üçin bagt ýoly ýapyldy.*

20. ÖZÜŇ NÄHİLİ GARŞYLANJAK BOLSAŇ, ONDA BAŞGALARYNY HEM ŞEÝLE GARŞYLA

Bu “Altyn Kanunyň” polojitel görnüşi Eger biri “gowy bol” diýilenine gaharlansa geňirgenme. Gaharlanma “gowy bol” diýlen pikir sebäpli däldir belkem. Bu, şahysyň manysyna ýalňys düşünenligi üçin bolmagy mümkin.

Biri “gowy häsiýet” diýilýän zat barada köp çaknyşykly we garyşyk pikirlere çümmegi mümkin. Herkim, öwredýän hem, maksada ýetmek üçin berilen derejäniň hakykadyny aňlamakda kynçylyk çeker. Kä halatlarda adamlara ýalňys düşünje berilya, meselem: “Çagalara seredilmeli, çagalar diňlenmelidal,” “Gowy bolmak, guzy bolmak.”

Şeýle-de bolsa, birisiniň doly tatmyn bolmasy üçin ýol bar.

Köp ýerlerde şu wagta çenli ynsanogly belli döp - dessur - lara hormat goýdy. Ol döp - dessurlara *ahlaklylyk*⁴⁴ diýilýär. Ahlak, akyly adamlara, mukaddes şahsyýetlere, öwliýalara we taňrylara görä üýtgeýär. Ol medeniýetli ynsan bilen çoa arasynda, ya bolmasa kemal tapan jemgiýet bilen garma - gürme halk arasyndaky tapawudy görkezýär.

“Gowy” manysyny anyklamak üçin filosoflaryň iç gyssyryjy galyň kitaplary dörmek hökman däl.

---

44. **ahlaklylyk:** salyhathlylyk: alçaklyk, pespällilik, erkini elden bermezlik; paýhaslyk.

Bu ugurda gidip baryarkaň bu hakda ylhamyň özü hem kalbyňa gelmegi mümkin.

Kimem bolsa biri bu hakda işlemegi ahmal.

Eger biri halk arasynda sylag-hormat isleýän bolsa, onda ol ynsanyýetiň ahlak-terbiýesine goşant goşmaly bolar. Sen adamlaryň *seni* nähili sylajakdygyny bir piker et.

Ilki bilen sen saňa ediljek zatlary *belkem* şeýle isleýänsiň: Adamlaryn sen hakda hiç töhmet atmazlygyny we erbet günäkärlemeklerini islemersiň. Dogrumy?

Sen belki öz ýoldaşlaryň saňa *wepaly* bolmagyny isleýänsiň: Sen olaryň seni satmazlygyny islemeýärdiň.

Adamlaryň seniň bilen seni ne oýnamagyny, ne-de hile bilen gözüňi baglamagyny, tersine, *dogry hasaplaşmagyny*, islemegiň mümkindi.

Seniň bilen hasapda adamlaryň *dogruçyl* bolmagyny isleyärdiň.

Olaryň seniň bilen *dogruçyl* gatnaşmagyny we seni aldamazlygyny isleyärdiň. Dogry?

Olaryň saňa *näzik* bolmagyny we gödeklik etmezligini isleýän bolmagyň mümkin.

Adamlaryň seniň hakyňy we duýgularyňy *hasaba goşmagyny* isleyärdiň.

Kyýn gün başa gelende, başgalarynyň *rehimdar* bolmagyny islemegiň mümkin.

Seni kösänlerinden, öz *erklerini* görkezmelerini islärdiň belki.

Eger sende bir kem yada nogsanlyk bar bolsa, eger bir ýalňyşlyk eden bolsaň, onda sen adamlaryň *geçirimli* bolmagyny islärdiň.

Adamlaryň seni tankytlap jezalandyranýndan olaryň seni *bagyşlamagyny* islärdiň. Dogrumy?

Adamlaryň saňa garşy *hoşniýetli* bolmagyny, ýakymсыз ýa-da bolgusyz bolmazlygyny isleýänsiň belki.

Seniň başgalary üçin edip biläýjek arzuwyň olaryň sana şeksiz-şübhesiz ynam duýmalary.

Uly ähtimal sen *hormat* edilmek islärdiň, öýke-kine islemezdin.

Başgalarynyň saňa garşy *näzik* bolmagyny we seniň *mertebäni* belentde tutmagyny isleýärdin. Dogry?

Adamlaryň saňa *haýran* galmalaryny islemegini mümkin.

Haçanda sen başgalaryna ýagşylyk edende belkem sen olardan *minnede* garaşýansyň.

Dogrumy?

Başgalarynyň sen bilen *dostlukly* aragatnaşyk etmegini isleýärdin belki.

Käbirlerinden *söýgä* garaşýan bolmagyň mümkin.

Iň esasy zat, adamlaryň bu hereketlerini ýalanjykdan etmelerini islemersiň, sen olardan hereketlerinde *çyn yürekli* bolmagyny islärdiň.

Sen başgalaryny pikir edýän bolmagyň mümkin. We bu kitapçada nesihatlar bar. We sen *ablaky ölçegler* hakyndaky jemleyji sözlere taýynlandyň.

Ýoldaşlarynyň oňa mydama şeýle garaýanlygyny anyklamak üçin birine uly gözýetim gereksiz, onuň durmuşy oňaly derejä ýetip bilerdi. We şeýle biriniň ýoldaşlaryna gaty düşmançylyk etmegi hem şübheli.

Işde ynsan aragatnaşyklarynda üýtgeşik hadysalar⁴⁵ bolup geçýär. Eger biri başgasyna gyýgyrsa, onda beýlekem yzyna gyýgyrmana höwesli bolýa. Ol başgasyna goýan sarpasyndan has köprägin yzyna alýa: biri gowy mysal beripdir, Eger A şahys B şahsa ýakymyz bolsa onda B şahys hem A şahsa ýakymyz bolýa. Eger A şahys B şahsa dost bolsa, onda B şahys hem A şahsa dost bolýa. Şübhesiz sen buni mydama işde görýänsiň. Joşgun heleýleri halamaýanlygy üçin, heleýlerem Joşguny halamaýarlar. Garly hemmeler bilen gödek gepleşýänligi üçin hemmeler Garly bilen gödek aragatnaşykda – eger olar aýkdan dilleşmane gorksalar - da olar gizli ýagdaýda Garla bolan düşmanlyklaryny artdyryp bilerler.

Hyýaly çeper eser dünýäsinde we multifilmde, täsirli topary bilen zalym, we ýalňyz obaly gahrymanlar görkezilýär.⁴⁶ Durmuş hakykatdan hem beýle däl: hakyky zalymlar gaty gödek adamlar we olaryň gödek uşaklary; Napoleon we Hitler öz ýoldaşlary tarabyndan satylan adamlar. Hakyky gahrymanlar yuwaş gepläp ýoldaşlary bilen näzik aragatnaşykda bolanlardyr.

Haçan - da biri öz hünärinde ussatlyk derejesine ýeten birileri bilen gürründeş bolma bagtyna

---

45. **hadysalar**: syn: synlamak; waka.

46. **görkezilýär**: gödek: terbiýesi bolmadyk nalaçedeýin, näletkerde.

ýetende, ol özüne şol wagta çenli duşulan adamlaryň iň gowusyna duşandyr öýder. Bu olaryň beýikliginiň sebäbidir: olar dyrjaşdylar, köpüsem başgalaryna hormat etdiler. We olaryň töweregindäkiler olary hormatlaýarlar we olaryň kiçijek kemçiliklerini bolsa görmezlikden gelyärler.

Bolýa, biri özüne nahili hormat goýuljakdygyny öwrenip özüne ynsanyýeti gazandyryp biler. Şonuň bilen, men sen kabul edersiň diyp pikir edýän, biri kellesindäki “gowy bolmak” hakyndaky hemme soraglara jogap tapandyr. Bu sessiz sedasyz eliňi dyzyňa goýup oturmakdan daşdadyr. “Gowy bolmak” güýçli we hereketli bolmakdyr.

Tutuk we agyrbaşly görünmekde şatlyk bar. Haçan biri zalym we erbetlik ölçeğini ýaşap görende, olar keyp sapanyň günäkär bolmakdan gelyandigine düşünerler: hiç zat belli zatlardan öňde dälidir. Şatlyk we bagt ahlaksyzlyk sebäpli ele *geçmez!* Edil tersi! Şatlyk we bagt päk ýüregiň müwesidir: ahlaksyzlyk inanyp bolmajak gynançly, agy we agyry doly durmuşa barýan ýoldur. Ynsanlyk ölçeğleri bilen umytsyzlyk üstünde biraz durulyp geçilmeli. Olar durmuşyň iki ýagty ýüzleri.

Indi sen nämeler oýlanarsyň eger biri töweregindäki ýoldaşlary bilen *adalatly, dostlukly, wepaly, päk ýürekli, erkli, geçirimli, ynançly, hormatly, gadyrly, näzik, merhemetli, rehimdar* we söýgi doly ýürek bilen gatnaşyk gursa?

Bu wagat almagy mümkin, yöne köp adamlaryň edil şeýle hereket edip başlaýagyny oýlanyp bilýärmisiň?

Aram aram hem bolsa – ýarysý akyl almaz gorkunç habarlar, oýun üçin orta goýulan pullar, yolda gaty sürmeli ýerde haýal barýan akmak we işine howlугyp barýan görgüli – bularyň hemmesi biriniň ynsan aragatnaşygynnda nä derejede gezip ýörenligini görkezýär. Adamlaryň ýaşayyş şertleri beýgeldi. We herkim bagtly durmuşdadygy hem dogry.

Herkim töweregindäki adamlaryň hereketlerine täsirini ýetiripbiler. Eger biri öz täsirini ýetirmeyän bolsa, onda her gün bir ahlaky ölçegi maksat edinip täsir etmek has - da aňsatlaşdyrar. Şeytmek bilen belli bir wagtyň içinde hemme maksatlar amala aşar.

Şahsyň öz peýdasy bir gapdala, kömek alyp biler, bu ynsan aragatnaşygynyň erasynyň başlangyjynda hiç mesele däl.

Howuza oklanan kiçijek çagyl daşy hem iň uzakdaky kenara kiçijek tolkunyk ýetiripbiler.

*Şatlyga barýan ýoly “Özüňe garaşýan hormaty,
ilki başgalaryna goý” nesihatý bilen
ýagtyldypbilersiň.*

21. BEÝGELMEK⁴⁷ WE MYNASYP BOLMAK⁴⁸

Kä wagtlar beýlekiler ezip agdarmak üçin adam gözlärler, biriniň umytlaryny we arzuwlaryny, biriniň geljegi we özi bilen oýnamak üçin.

Tankyt we başgada birnäçe ýakymсыzlyklar bilen, erbet adam – biriniň ýykylyşy ugrunda ýykgynсыz hereket etmäne niýetlenmegi mümkin.

Şertler nähili bolsa bolsun, gaýratlar biriniň özüni özleşdirmesi we durmuşda has bagtly bolmagy üçindir, we bularyň hemmesi topulgylar sebäplidir.

Bu şeýle zatlar etmek üçin gerekli. Ýöne barde gaty giyniş ýollar hem bar, olar gaty seýrek bozulýar.

Beýle adamlar birine hakykatda name etjek bolýarlar? Olar ony aşak çekjek bolýarlar. Olar onun olara käbir zyýanlarynyň bardygyna düşünmeli: eger biri dünýäde oýansa, onda ol olar üçin howply bolmagy mümkin. Onda, üýtgeşik ýollar bilen, ol zelel ýetirmek üçin biriniň ukyplaryny we ussatlyklaryny gözlär.

Hatda käbir dälileriň şeýle umumy meýilnamalary hem bar: “Eger A has üstünlikli bolsa, A maňa howply bolupbiler; şonuň üçinem A şahsyny üstünliksiz etmek üçin elimden gelenini etmeli.” Bu hiç haçan A-dan başga duşmana

47. **beýgelmek**: sagdyn ösmek: önümçilikde gysýksyz ulalma, göwrüm artdyrmaklyk.

48. **bolmak**: başjaranlyk: bir işiň hötdesinden gelmek.

edilen hereket dälidir. Bu şeýle dälileriň howp astyna girmelerine ýol açan sebäpler hataryna goşulypbiler. Käbirleri buny tarap tutup ya-da diňe “şol adamy ýigrenýänligi” sebäpli edýärler.

Bu herekede ýeltenilen hem bolsa, onuň hakyky islegleri olaryň maksatlaryna ýetişmekleriniň önüne geçmekdir.

Beýle ýagdaýlarda beýle adamlaryň üstesinden gelmegiň hakyky ýoly bolsa üstünlikli we batyr hereket etmekdir.

Hawa, beýle adamlaryň öz kisesini dolduryp has gudyz we gödek hal alýanlygy hakykat. Olar bilen baş etmegiň täri bolsa hiç haçan maksadyňdan dänmän şol adamlara garşy üstünlikli we batyr hereket etmekdir.

Eger sen has-da üstünlikli bolsaň, onda olar has hem duýgusyz bolup başlarlar; olar maksatlaryndan düýli aýrylmaklary mümkin.

Eger biriniň maksady durmuşa peýdaly bolsa, eger biri olara kitapçasyndaky nesihatlar göreä eýe bolsa, eger biri üstünlikli we başaraň bolsa, onda ol hakykatdan hem ýeňiji bolar. We, umyt bilen, başgalarynyň ýeke gylına zeper ýetirmezler.

We meniň sana arzuwym:

Başar we Batyr bol!

*B*agt peýdaly işleriň içinde ýatyr. Ýöne bärde diňe bir adam kimi nämäniň bagtly edipbiljekdigini aýdyp biler – özi.

Bu kitapçanyň içinde berilen nesihatlar hakykatdan hem bir ýoluň kenarlary: olardan daşary çykmak, motorçynyň yoluň daşyna çykmasy ýaly – netije bolsa ýadygärligiň harabasy, aragatnaşyk, bir durmuş.

Sen diňe ýoluň ugruna seredip ýolagçynyň şol sagatdaky şol aragatnaşykda we şol durmuşdaky önünde goýan maksadyny anyklap bilersiň.

Şu wagt bir işiň wagtynyň geçenligina, yzda köp zatlaryň galandygyna we öňe tarap sürmegiň hem hiç zady üýtgedip bilmejekdigine sürüji düşüniپ biler: ýolda mydama ýol çyzgysyny çyzmak üçin bir nokat bardyr. We buny yzarlaýak bol. Hiçbir diri adam täzededen başlangyç edip bilmez.

Şübhesiz başgalarynyň birini tankytlap, ýakymsyz hereketler bilen ony ýoluň kenaryna iteläp, we onuň ahlaksyz durmuşda ýaşamagyna ýol açmagy ahmal: beýle adamlaryň hemmesi öz çukurlaryny özleri gazýarlar we eger biri olary besleýän bolsa onda ol gynançly bir şekilde aýakda durar.

Elbette bu kitapçadaky nesihatlary durmuşa geçirjek bolup käbir zatlaryny ýitiren hem bolar. Biri bulardan öwrenmeli we dowam etmeli bolar. Ýolda çukurlaryň ýokdugyny kim aýdypdyr? Bu

ýolda entek entek ýörese boljak. Ýöne adamlar ýykylmaklary ahmal: bu olaryň gaýtadan aýaga galypbilmejekdigi manysyna gelmeýar.

Eger biri ýoluň kenarlaryna ünsli bolsa, onda ol hiç haçan ýalňys gitmez. Dogry joşgun, bagt we şatlyk başga zatlardan gelýär, zaýalanan durmuşdan däl.

Eger sen bu ýoly yzlar yaly başgalaryny tapyp bilseň, onda sen hakyky bagty gözlemek üçin özbaşdak hereket etmäne pursat taparsyň.

*Bagta barýan ýol, ýoluň kenarlaryny
bilýänler üçin uly tizlikli ýoldur.*

Sen sürüjisiň.

Üstünlikler.

Bu kitabyň artykmaç kopýasy üçin:

The Way to Happiness Foundation International
201 E. Broadway, Glendale, CA 91205 USA
800-255-7906 or 818-254-0600
Fax: 818-254-0555
Email: info@twth.org
Website: www.thewaytohappiness.org

Bu ilkinji dini bolmadyk umumy duýga bagly ahlaky ölçegnama. Bu L. Ron Hubbardýň şahsy işi görmüşinde ýazyldy we dini dessurlar bilen hiç hili bagy ýokdur. Bu kitabyň hiçbir gaýtadan göçürilişi ýa-da şahsy görmüşde paýlanmagy hiçbir dini topar bilen baglanyşdyrylmaly dälär. Şol sebäpli döwlet tarapyndan, edaralar tarapyndan we işgärler tarapyndan paýlanmagy kabul edilendir we bu dini iş dälär. (Gaýtadan ýazylyp alynmagy eýesiniň we wekilleriniň kopýa haky bilen baglanyşdyryljakdyr.)

TURKMEEN EDITION